

**Ronald Tinnevelt
&
Thomas Mertens**

Mondiale rechtvaardigheid

Boom Amsterdam

© 2013 Uitgeverij Boom, Amsterdam
© 2013 Ronald Tinnevelt & Thomas Mertens, Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprerecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprerecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

Verzorging omslag Bas Smidt
Afbeelding omslag © Jacob Maentz/Corbis / HH
Verzorging binnenwerk Steven Boland

ISBN 978 94 6105 902 4
NUR 730

Inhoud

Voorwoord	7
Hoofdstuk 1 – Wat is rechtvaardigheid?	11
Hoofdstuk 2 – De vreselijke gezichten van armoede	31
Hoofdstuk 3 – Is wereldarmoede mijn probleem?	51
Hoofdstuk 4 – Het is toch niet mijn verantwoordelijkheid?	73
Hoofdstuk 5 – Mondiale gelijkheid?	99
Hoofdstuk 6 – Misschien kunnen we beter niet helpen	125
Hoofdstuk 7 – Hoe ver moeten we gaan?	147
Nawoord	167
Noten	171

Tekstfragmenten

Marcus Tullius Cicero	181
<i>De plichten: Leefregels gebaseerd op het stoïcisme</i>	
Martha Nussbaum	191
<i>Mogelijkheden scheppen: Een nieuwe benadering van de menselijke ontwikkeling</i>	
Peter Singer	203
<i>Singers oplossing voor armoede in de wereld</i>	
Thomas W. Pogge	213
<i>Hulp verlenen aan de armen in de wereld</i>	
John Rawls	227
<i>Een theorie van rechtvaardigheid</i>	
John Rawls	233
<i>Het recht van volkeren</i>	
Immanuel Kant	241
<i>Naar de eeuwige vrede</i>	
Michael Walzer	245
<i>Mondiale en lokale rechtvaardigheid</i>	
Literatuurlijst	251
Over de auteurs	256

Voorwoord

Laten we maar met de deur in huis vallen. Waarom mogen we de collectant voor Unicef op straat niet gewoon straal voorbijlopen? Wat is er mis met het volledig wegbezuinigen van ontwikkelingssamenwerking? Waarom zou de koffie die we kopen *fair trade* moeten zijn? Moeten we echt weten hoe en door wie onze T-shirts worden gemaakt? Is het niet fantastisch dat ons overschot aan voedsel tegen bodemprijzen in Afrika wordt verkocht? Al deze vragen hebben iets belangrijks gemeenschappelijk. Direct of indirect hebben ze te maken met het vraagstuk dat in dit boek centraal staat: mondiale rechtvaardigheid.

Dat thema lijkt ver van ons af te staan, maar deze indruk klopt niet. Veel van de dingen die wij in het dagelijks leven doen, veel van de producten die wij eten of kopen, hebben namelijk niet alleen te maken met de mensen in onze directe omgeving, maar hebben ook gevolgen voor het lot van mensen die duizenden kilometers van ons vandaan leven. Onze kleren, stoelen of computers worden vaak in China of Bangladesh gemaakt. De uitstoot van CO² in onze omgeving is van invloed op de voedselproductie in Afrika. Ons afval wordt regelmatig naar ontwikkelingslanden versleept. Soms heeft deze mondiale relatie positieve gevolgen, maar vaak ook niet.

Neem de nieuwste tablet die je net hebt gekocht. Enerzijds geeft deze je veel vrijheid. Je kunt altijd en overal met je vrienden in contact blijven via Skype, Twitter of Facebook. Ander-

zijds heeft deze nieuw verworven vrijheid ook een schaduwkant. Veel tablets worden gemaakt door Chinese arbeiders die onder zeer ongezonde en gevaarlijke omstandigheden moeten werken. Hetzelfde geldt voor het leuke T-shirt dat je alvast voor de zomervakantie hebt gekocht. Onze economie is, zoals dat heet, een mondiale economie geworden en daarom is de kans groot dat het T-shirt afkomstig is uit een Vietnamese of Cambodjaanse *sweatshop* waar kleine kinderen tegen een laag loon lange uren moeten werken. Als je dat nu weet en toch die nieuwe tablet of dat nieuwe T-shirt koopt, handel je dan onrechtvaardig? Je zou zeggen van niet. Jij bent immers niet verantwoordelijk voor die mondiale economie. Of is iedereen die ervan profiteert toch medeschuldig aan de ellende van die anderen?

Of bedenk eens wat de prijs is die koffieboeren in Peru of Mexico voor hun bonen krijgen. Vaak verdienen ze niet eens genoeg om voor hun kinderen te zorgen. Grote ondernemingen kopen die bonen op en kunnen in belangrijke mate de prijs dicteren. Als koffieboer heb je daar weinig over te zeggen. Het lijkt daarom belangrijk om te weten waar onze producten vandaan komen, hoe ze worden gemaakt en welke prijs ervoor wordt betaald. De Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) maakt zich bijvoorbeeld hard voor eerlijke en veilige werkomstandigheden. Ook Fair Trade Original – de Nederlandse organisatie achter de *fair trade*-producten die we in de schappen van de supermarkt vinden – zorgt ervoor dat producenten een eerlijke prijs krijgen voor hun koffie, chocolade of wijn. Zodat de winst ook aan de kleine boeren ten goede komt.

Al deze voorbeelden hebben te maken met de huidige mondiale economie. Ze stellen direct of indirect het probleem van mondiale rechtvaardigheid aan de orde. Mondiale rechtvaardigheid gaat over de vraag of mensen – ongeacht hun plaats in de wereld – bepaalde verantwoordelijkheden of plichten tegenover elkaar hebben. In het dagelijkse leven accepteren we vaak zonder veel nadenken dat we verantwoordelijkheden of plichten hebben tegenover onze naasten en medeburgers. Denk aan de verant-

woordelijkheid van ouders voor hun kinderen of aan de plichten die werknemers en werkgevers ten opzichte van elkaar hebben. Maar om wat voor verantwoordelijkheden en plichten gaat het bij mondiale rechtvaardigheid?

Wat bedoelen mensen wanneer ze zeggen dat het onrechtvaardig is wanneer cacaoboeren een te lage prijs voor hun koffiebonen krijgen, wanneer kleine kinderen in vieze ondergrondse naaiateliers T-shirts moeten maken of wanneer ontwikkelingsgeld wordt ingezet voor de aanschaf van gevechtsvliegtuigen? Wat is er precies ‘onrechtvaardig’ aan dergelijke situaties? En wie heeft de plicht om daar iets aan te doen? De vele vragen die hier naar voren komen, zijn niet eenvoudig te beantwoorden. Het boek dat je nu leest heeft dan ook niet de pretentie om met ‘definitieve antwoorden’ op al deze vragen te komen. We willen vooral een kritisch overzicht geven van de meest gebruikte filosofische theorieën over mondiale rechtvaardigheid en de verschillende aspecten daarvan (zoals armoede, ongelijkheid, de effectiviteit van ontwikkelingshulp en humanitaire interventie). Door deze gerichtheid op het hedendaagse filosofische debat, zullen lang niet alle interessante vragen rond wereldarmoede en mondiale ongelijkheid aan bod komen. We hopen echter dat de lezer aan het einde van het boek toch een duidelijk inzicht heeft gekregen in de vele vragen waarmee de filosofen van de mondiale rechtvaardigheid worstelen. Om dit inzicht nog verder te stimuleren zijn in de tweede helft van dit boek primaire teksten opgenomen van zowel klassieke als hedendaagse filosofen die zich over het thema van (mondiale) rechtvaardigheid gebogen hebben. De volgorde van deze primaire teksten stemt overeen met de thema’s die in de eerste helft van het boek behandeld worden.